

Ουμπέρτο Έκο

Εξηγώ ντας στην κόρη μου την τηλεόραση (1978)

Μετάφραση – Επιμέλεια: Θανάσης Γιαλκέτσης

Πριν από οκτώ ή εννιά χρόνια, όταν η κόρη μου άρχιζε να βλέπει τον κόσμο από το παράθυρο μιας τηλεοπτικής οθόνης (οθόνης που στην Ιταλία ορίστηκε σαν «ένα ανοιχτό παράθυρο σε έναν κλειστό κόσμο»), την είδα μια φορά να παρακολουθεί με θρησκευτική ευλάβεια μια διαφήμιση, η οποία, αν θυμάμαι καλά, υποστήριζε ότι ένα ορισμένο προϊόν ήταν το καλύτερο στον κόσμο, ικανό να ικανοποιεί κάθε ανάγκη.

Θορυβημένος στο εκπαιδευτικό μέτωπο, προσπάθησα να της μάθω ότι δεν ήταν αλήθεια και, για να απλοποιήσω τα επιχειρήματά μου, την πληροφόρησα ότι οι διαφημίσεις συνήθως ψεύδονται. Κατάλαβε ότι δεν έπρεπε να εμπιστεύεται την τηλεόραση (στον βαθμό που, για οιδιπόδειους λόγους, έκανε το παν για να εμπιστεύεται εμένα). Δυο μέρες αργότερα,

έβλεπε τις ειδήσεις, που την πληροφορούσαν για το γεγονός ότι δεν θα ήταν συνετό οι οδηγοί να κατευθυνθούν προς τους αυτοκινητοδρόμους του Βορρά εξαιτίας του χιονιού (μια πληροφορία που ικανοποιούσε τις βαθύτερες επιθυμίες μου, δεδομένου ότι προσπαθούσα απεγνωσμένα να μείνω στο σπίτι για το Σαββατοκύριακο).

Όταν το επιβεβαίωσα, με κατακεραύνωσε με ένα καχύποπτο βλέμμα, ρωτώντας με πώς εμπιστευόμουν την τηλεόραση, αφού πριν από δυο μέρες τής είχα πει ότι έλεγε ψέματα. Υποχρεώθηκα να αρχίσω μια πολύ περίπλοκη πραγματεία περί επαγωγικής λογικής, περί κανόνα των φυσικών γλωσσών και θεωρίας των ειδών, με σκοπό να την πείσω ότι άλλοτε η τηλεόραση ψεύδεται και άλλοτε λέει την αλήθεια.

Μόνον ο ψυχίατρος, στον οποίο η κόρη μου πιθανότατα θα απευθυνθεί όταν φτάσει στην ηλικία του λόγου, θα είναι σε θέση να διαπιστώσει τις σοβαρές βλάβες που η παιδαγωγική μου παρέμβαση προκάλεσε στο μυαλό της ή στο ασυνείδητό της.

Αυτό όμως είναι μια άλλη ιστορία. Το γεγονός που ανακάλυψε ακριβώς σε εκείνη την περίπτωση είναι ότι, αν θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε την τηλεόραση για να μάθουμε κάτι σε κάποιον, χρειάζεται πρώτα να μάθουμε πώς χρησιμοποιείται η τηλεόραση. Από αυτήν την άποψη, η τηλεόραση δεν είναι διαφορετική από ένα βιβλίο.

Τα βιβλία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διδάξουν, αλλά πρώτα πρέπει να εξηγήσουμε πώς λειτουργούν τουλάχιστον το αλφάβητο και οι λέξεις, έπειτα τα επίπεδα αξιοπιστίας, η αναστολή της δυσπιστίας, η διαφορά ανάμεσα σε ένα μυθιστόρημα και σε ένα βιβλίο Ιστορίας κ.ο.κ. Νομίζω ότι τα προβλήματα που συνδέονται με την εκπαιδευτική χρήση της τηλεόρασης είναι τα ίδια με εκείνα που συνδέονται με τις υποτιθέμενες αρνητικές επιπτώσεις της.

Μπορεί η τηλεόραση, όπως και τα άλλα μέσα επικοινωνίας, να διαφθείρει τους αθώους, αλλά το κάνει αναμφίβολα με έναν τρόπο που δεν έχουν προβλέψει πολλοί εκπαιδευτές (ή πολλοί διαφθορείς).

Ας υποθέσουμε ότι ένας εξωγήινος από τον πλανήτη Αρη προσπαθεί να καταλάβει την επίδραση της τηλεόρασης στην πρώτη γενιά που μεγάλωσε υπό την επιρροή της (πρόσωπα που άρχισαν να βλέπουν τηλεόραση στην ηλικία, ας πούμε, των τριών ετών στις αρχές της δεκαετίας του 1950)· επομένως, ο αρειανός μας θα μπορούσε να αρχίσει να αναλύει το περιεχόμενο των τηλεοπτικών προγραμμάτων της δεκαετίας του 1950.

Αναθρεμμένη χάρη σε προγράμματα όπως τα κουίζ γνώσεων, οι σαπουνόπερες, με διαφημίσεις της Coca-cola και ταινίες με τον Τζον Γουέιν για τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, είναι πιθανό αυτή η γενιά να έφτασε στο 1968 με μια καλή θέση εργασίας σε τράπεζα, με στρατιωτικό κούρεμα και λευκό κολάρο, με στέρεη πίστη στην κατεστημένη τάξη και με την πρόθεση να παντρευτεί ενάρετα με την κοπέλα ή με το αγόρι της διπλανής πόρτας.

Κι ωστόσο, αν θυμάμαι καλά εκείνο το προϊστορικό γεγονός, το 1968 συνέβη το ότι αυτή η «τηλεοπτική γενιά» δεν προσπαθούσε να σκοτώσει τους Γιαπωνέζους αλλά τους πανεπιστημιακούς καθηγητές, κάπνιζε μαριχουάνα αντί για Μάλμπορο, έκανε γιόγκα, υπερβατικό διαλογισμό, έτρωγε βιολογικά προϊόντα κ.ο.κ. Επιτρέψτε μου να προσθέσω ότι όταν η τηλεόραση πρόβαλλε μακρυμάλληδες που κάπνιζαν μαριχουάνα και έβαζαν λουλούδια στις κάννες των όπλων ως νέο μοντέλο για έναν «νεανικό» τρόπο ζωής, η επόμενη γενιά κούρευε τα μαλλιά της, άρχιζε να χρησιμοποιεί τα όπλα και να κατασκευάζει βόμβες.

Αυτό μας υποδηλώνει ότι οι νέοι ερμηνεύουν την τηλεόραση με διαφορετικό τρόπο από εκείνους που φτιάχνουν τα προγράμματά της. Δεν νομίζω ότι αυτό συμβαίνει τυχαία. Νομίζω ότι υπάρχουν κανόνες οι οποίοι ρυθμίζουν τον κενό χώρο ανάμεσα στην εκπομπή και την πρόσληψη ενός τηλεοπτικού προγράμματος. Χρειάζεται να τους γνωρίζουμε και κυρίως χρειάζεται να προσπαθούμε να τους διδάσκουμε, ιδίως στους νέους.

Οι κοινωνιολόγοι που μελέτησαν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας στις δεκαετίες 1940 και 1950 γνώριζαν ήδη πολύ καλά φαινόμενα όπως το αποτέλεσμα μπουμερανγκ, η επιρροή των opinion leader και η αναγκαιότητα ενίσχυσης του μηνύματος μέσω μιας επιβεβαίωσης από πόρτα σε πόρτα. Γνώριζαν ότι μεταξύ του σημείου της διαβίβασης και εκείνου της λήψης παρεμβάλλονται πολλά φίλτρα, που ενεργοποιούνται από ψυχολογικά και κοινωνικά ή πολιτισμικά προστατευτικά προπετάσματα.

Οφείλουμε να εξετάζουμε όχι μόνον τις διαφορές κώδικα μεταξύ αποστολέα και αποδέκτη, αλλά και την ποικιλία κωδικών που διακρίνουν ορισμένες ομάδες αποδεκτών από άλλες, με βάση το κοινωνικό τους στάτους και τις ιδεολογικές τους συμπάθειες.

Και θα πρέπει να συνυπολογίζουμε ότι, ακόμη και από μια τόσο πολύμορφη σκοπιά, η εικόνα παραμένει ατελής, δεδομένου ότι θα έπρεπε να πάρουμε υπόψη μας και το γεγονός ότι ένα ορισμένο υποκείμενο ανήκει σε διαφορετικές ομάδες ανάλογα με το πρόγραμμα και το ωράριο. [...] Μόλις πριν από δύο μέρες, ο Γερμανός πρωθυπουργός Χέλμουτ Σμιτ έγραψε ένα μεγάλο άρθρο στην Zeit, για να εκφράσει την ανησυχία του για την τηλεόραση, που απορροφά μεγάλο μέρος του ελεύθερου χρόνου των ομοεθνών του, μπλοκάροντας κάθε δυνατότητα επικοινωνίας πρόσωπο με πρόσωπο ιδίως στις οικογένειες.

Ο Σμιτ πρότεινε επομένως κάθε οικογένεια να αποφασίσει να αφιερώνει μια μέρα στη συνήθεια να κρατάει κλειστή την τηλεόραση. Μια μέρα τη βδομάδα χωρίς τηλεόραση. Ίσως οι Γερμανοί να είναι τόσο υπάκουοι ώστε να αποδεχθούν την πρόταση. Ελπίζω μόνον ότι δεν θα το κάνουν ακριβώς τη μέρα κατά την οποία η κυβέρνηση θα ανακοινώνει έναν νέο νόμο. Σε κάθε περίπτωση, αν ήμουν στη θέση του Σμιτ, η πρότασή μου θα ήταν διαφορετική.

Θα έλεγα τα εξής: Φίλοι, ομοεθνείς, Γερμανοί (αλλά η πρόταση ισχύει και για τους Άγγλους), μια μέρα τη βδομάδα να συναντιόμαστε με άλλα πρόσωπα και να βλέπουμε όλοι μαζί την τηλεόραση με τρόπο κριτικό, συγκρίνοντας τις αντιδράσεις μας και μιλώντας πρόσωπο με πρόσωπο για όσα μας έμαθε ή παριστάνει ότι μας μαθαίνει. Μην κλείνετε την τηλεόραση· ανοίξτε την κριτική σας ελευθερία.

Πηγή: Εφημερίδα των Συντακτώ ν, 17.11.2018

<https://www.efsyn.gr/arthro/exigontas-stin-kori-moy-tin-tileorasi>

Εξηγώ ντας στην κόρη μου την τηλεόραση

Κυριακή, 02 Δεκέμβριος 2018 19:31 - Τελευταία Ενημέρωση Κυριακή, 02 Δεκέμβριος 2018 19:36
